

УДК 341.645

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ СУДОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕЮДИЦІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

THE QUESTION OF THE INTERPRETATION OF EUROPEAN LAW BY THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE UNDER PRELIMINARY REFERENCE PROCEDURE

Фастовець А.С.,
*старший викладач кафедри міжнародного та європейського права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

У статті запропоновано детальний огляд документів, які можуть бути предметами тлумачення в межах реалізації Судом справедливості Європейського Союзу його юрисдикції в межах преюдиціальної процедури. Визначено, що преюдиціальна процедура ініціюється національними судами або трибуналами держав-членів у разі постановки питань щодо правильного застосування положень права Європейського Союзу. Підтверджено, що в ході реалізації цієї процедури забезпечується єдність і гармонійне застосування положень права Європейського Союзу всіма членами Європейського Союзу.

Ключові слова: преюдиціальна процедура, тлумачення, Суд Європейського Союзу, акти, право Європейського Союзу.

В статье приведен подробный обзор документов, которые могут быть предметами толкования в рамках реализации Судом справедливости Европейского Союза его юрисдикции в рамках преюдициальной процедуры. Определено, что преюдициальная процедура инициируется национальными судами или трибуналами государств-членов в случаях наличия вопросов относительно правильного применения положений права Европейского Союза. Подтверждено, что в ходе реализации этой процедуры обеспечивается единство и гармоничное применение положений права Европейского Союза всеми членами Европейского Союза.

Ключевые слова: преюдициальная процедура, толкование, Суд Европейского Союза, акты, право Европейского Союза.

The article suggests a detailed review of documents that can be subject to interpretation in the framework of the European Union Court of Justice under its preliminary reference procedure. It is determined that the preliminary reference procedure is initiated by national courts or tribunals of the Member States in case of questions concerning proper application of the European Union law. It is confirmed that in the result of this procedure the unity and harmonious application of European Union law by all members of the European Union is ensured.

Key words: preliminary reference procedure, interpretation, European Court of Justice, acts, European Union law.

Актуальність теми. Практика Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) викликає науковий інтерес, оскільки правова система Європейського Союзу (далі – ЄС) вважається однією з найбільш довершених правових систем. Серед причин цього називають насамперед діяльність у межах юрисдикції щодо здійснення преюдиціального провадження з метою тлумачення положень права ЄС та ухвалення рішень щодо дійсності актів ЄС, Суду ЄС, завдяки якій правовій системі ЄС притаманні такі риси, як єдність і правова визначеність.

Різноманітними аспектами юрисдикції Суду ЄС у цілому займаються вітчизняні й зарубіжні вчені, зокрема Т. Анакіна, О. Андрійчук, А. Дмитрієва, Т. Комарова, В. Муравйов, М. Бобек, М. Броберг, Г. де Бурка, Д. Вает, М. Вінк, Д. Гарет, С. Везеріл, Дж. Вейлер та інші.

Метою статті є аналіз особливостей реалізації преюдиціальної процедури Судом ЄС у контексті ухвалення ним рішень щодо тлумачення, а також дослідження предмету його тлумачення.

Виклад основного матеріалу. Стаття 267 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЕС) передбачає: «Суд Європейського Союзу уповноважений виносити рішення в преюдиціальному порядку щодо: а) тлумачення Договорів; б) дійсності та тлумачення актів інституцій, органів або установ Союзу <...>».

Преюдиціальна процедура в межах ЄС – процедура попереднього розгляду звернень від національних судів або трибуналів держав-членів щодо тлумачення положень установчих договорів ЄС у разі, якщо питання про тлу-

мачення установчих договорів або чинність і тлумачення актів інституцій, органів, служб та агенцій ЄС у ході розгляду таким судом чи трибуналом справи в основному провадженні, якщо такий суд чи трибунал вважає, що без рішення Суду ЄС неможливо винести правомірне й обґрунтоване рішення на національному рівні [1].

Суд ЄС розглядає преюдиціальні запити як непрямі, тобто запити, що подаються в порядку преюдициальної процедури лише через національні судові органи. Фізичні або юридичні особи прямо не можуть звернутися до Суду ЄС із відповідними зверненнями.

Що стосується документів, які можуть тлумачитися Судом ЄС, то насамперед варто звернути увагу на договори. Під поняттям «договори» розуміються установчі договори (англ. *treaties*). При цьому мається на увазі не лише безпосередньо Договір про ЄС (далі – ДЄС) та ДФЄС, а й договори, які доповнюють його, та Договори про приєднання. Слід зазначити, що Суд ЄС наділяється юрисдикцією тлумачити положення Договору про Євратом відповідно до ст. 150 цього договору. Тим самим засновники ЄС знайшли відповідний засіб урегулювання взаємовідносин, точніше, співробітництва між національними судовими установами та Судом ЄС [2, с. 157].

Обмеженням для Суду ЄС є тлумачення актів у сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (ст. 275 ДФЄС), адже Суд ЄС не має юрисдикції в цій сфері, також відомій як колишня Друга опора.

Крім того, як постає зі ст. 267, Суд ЄС може тлумачити акти (англ. *act*), які тлумачаться доволі широко Судом ЄС і включають такі документи:

- регламенти;
- директиви;
- рішення;
- міжнародні угоди, укладені ЄС [3] або ЄС спільно з державами-членами (так звані змішані угоди) [4];
- міжнародні угоди, укладені державами-членами ЄС без ЄС та державами, які не є членами ЄС [5];
- «неофіційні» акти («акти *sui generis*») незалежно від того, чи мають вони пряму дію [6; 7];
- рекомендації Комісії [8];
- резолюції Ради, які вважаються вираженням суто її політичної волі [9].

Суд ЄС також може тлумачити нормативні акти, які не створюють юридичних наслідків (наприклад, рекомендації й висновки) [7].

Преюдиціальна процедура, передбачена Ніццьким договором, згадувала про можливість тлумачити лише акти інституцій ЄС та Європейського центрального банку. У свою чергу ДФЄС розширив юрисдикцію Суду ЄС, включивши до об'єктів тлумачення акти будь-якого органу або інституту, прийняті відповідно до законодавства ЄС.

Як було зазначено, Суд ЄС має юрисдикцію тлумачити угоди між ЄС та третіми державами на виконання вимоги про забезпечення єдиного тлумачення й застосування права ЄС. Відповідно, навіть якщо ДЄС прямо не відносить тлумачення таких актів до компетенції Суду ЄС, він усе-таки має право тлумачити їх як акти інституцій у світлі вищезгаданої норми [4].

Так само Суд ЄС визнає юрисдикцію тлумачити акти, прийняті на основі міжнародних угод [10], як і угоди, до яких приєднується ЄС від свого імені чи від імені держав-членів [11].

Важливо проаналізувати підхід Суду ЄС до тлумачення так званих змішаних угод (міжнародні угоди, які можуть належати до сфери компетенції як ЄС (раніше Співтовариств), так і держав-членів). Оскільки стороною таких угод є також держави-члени, ці угоди не підпадають під виключну юрисдикцію ЄС, однак і не виключаються з неї

повністю [12]. До Суду ЄС направлялося чимало преюдиціальних звернень щодо тлумачення положень таких угод, проте практика Суду ЄС усе-таки є недостатньо чіткою й усталеною [13, с. 15]. Можна говорити, що питання щодо можливого тлумачення Судом ЄС змішаних угод у преюдициальному провадженні має розглядатися в контексті не всієї угоди, а щодо певного її положення, яке зумовлює питання тлумачення [13, с. 15]. При цьому слід розрізняти чотири можливі категорії положень щодо тлумачення:

1) тлумачення положень, які належать до виключної юрисдикції ЄС;

2) тлумачення положень, які належать до юрисдикції ЄС, проте така юрисдикція не є винятковою, і ЄС приймав рішення у сфері (англ. *legislate*)¹, до якої входить це положення;

3) тлумачення положень, які належать до юрисдикції ЄС, проте така юрисдикція не є винятковою, і ЄС не приймав рішення у сфері, до якої входить це положення;

4) тлумачення положень, які не належать до юрисдикції ЄС [13, с. 15].

Таким чином, Суд ЄС має право тлумачити положення, що підпадають під першу категорію. Так само він наділяється юрисдикцією тлумачити положення у сфері дії другої категорії незалежно від того, до положень якого права таке тлумачення застосовуватиметься: права ЄС або національного права; адже Суд ЄС діє з метою забезпечення єдиного тлумачення (як приклад можна навести справу *Herme's* [14]). Третя категорія положень є найбільш складною, адже ЄС, на відміну від попередньої категорії, не приймав актів у відповідній сфері. Так, Суд ЄС усе-таки приймає такі преюдиціальні звернення на розгляд, забезпечуючи тим самим єдине тлумачення [15]. Здебільшого принципова різниця між третьою й четвертою категоріями справ полягає в тому, що в третій категорії Суд ЄС тлумачить положення відповідно до актів ЄС.

Варто також проаналізувати можливість тлумачення Судом ЄС актів органів, утворених відповідно до міжнародних угод, учасником яких є ЄС. Так, такі акти є невід'ємною частиною самої міжнародної угоди, тому Суд ЄС може надавати рішення щодо їх тлумачення в преюдициальному порядку, при цьому юрисдикція Суду ЄС поширюється також на юридично не обов'язкові акти, у тому числі рекомендації [13, с. 19; 10; 16].

Як було зазначено, Суд ЄС також має юрисдикцію тлумачити міжнародні угоди, укладені державами-членами ЄС без ЄС та державами, які не є членами ЄС. У цьому контексті маються на увазі угоди, укладені державами-членами до вступу в ЄС, які потім частково або в цілому стали частиною компетенції ЄС (інколи навіть такі, що увійшли до сфери його виключної компетенції). У таких ситуаціях ЄС може перебрати на себе права й обов'язки держави-члена, що постають із такої угоди, і таким чином бути зв'язаним нею. Відповідно, незважаючи на те, що ЄС не вів переговори щодо укладення угоди та не підписував її, Суд ЄС може тлумачити положення такої угоди тією мірою, у якій угода є частиною права ЄС відповідно до ст. 267 [5; 17].

Якщо міжнародні норми не дозволяють ЄС брати участь у міжнародній угоді або стати членом міжнародної організації, ЄС може ініціювати, щоб у сфері, у якій він має компетенцію, від імені ЄС та в його інтересах діяли певні держави-члени. Відповідно, Суд ЄС також матиме юрисдикцію тлумачити такі угоди та акти таких міжнародних організацій [13, с. 21].

Також варто згадати про можливість тлумачення Судом ЄС положень міжнародних угод, які не становлять частину законодавства ЄС, проте можуть впливати на його дійсність. Так, Суд ЄС не має повноважень тлумачити положення міжнародних угод, які є обов'язковими для держав-членів поза межами права ЄС, навіть якщо сфера дії таких угод співпадає зі сферою дії права ЄС [13, с. 21].

¹ При цьому чітко не встановлено, що саме має на увазі Суд ЄС під цим поняттям у цьому контексті [13, с. 17].

Висновки. ДФЄС наділяє Суд ЄС виключною компетенцією тлумачити право ЄС, а саме: установчі договори (ДФЄС та ДФЄС, договори, які доповнюють його, та Договори про приєднання); акти (регламенти, директиви, рішення, міжнародні угоди, укладені ЄС або ЄС спільно з державами-членами (так звані змішані угоди)); міжнародні угоди, укладені державами-членами ЄС без ЄС та державами, які не є членами ЄС; «неофіційні» акти («акти sui generis») незалежно від того, чи мають вони пряму дію, та деякі інші.

Завдяки тому, що Суд ЄС надає узагальнену інтерпретаційну відповідь, яка не є специфічною для держави запити та в якій не вказуються особливості її застосування

судовим органом цієї держави, суди інших держав-членів ЄС мають можливість використовувати надане в ній тлумачення права ЄС під час здійснення судочинства на національному рівні [18, с. 14].

Практика Суду ЄС у цьому напрямі свідчить, що право ЄС є «живим», поступово розширюється й еволюціонує завдяки ключовим рішенням Суду ЄС, винесеним, зокрема, у межах преюдиціальної процедури, які є не лише актами правозастосування, а й правотворчими актами. Даючи офіційне тлумачення у відповідь на преюдиціальний запит, Суд ЄС не лише роз'яснює сутність чинних положень права ЄС, а й достатньо часто виводить із них нові принципи та норми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анакіна Т. Словник термінів з основ права ЄС / Т. Анакіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vk.com/doc54810552_149502273?hash=c4d732e68610cef282&dl=28aabb49a7217e1962.
2. Комарова Т. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : [монографія] / Т. Комарова. – Х. : Право, 2010. – 359 с.
3. Haegeman v. Belgium Gmünd : case № 181/73 // European Court Reports. – 1974. – P. 449.
4. International Fruit Company NV v Produktschap voor Groenten en Fruit : case № 2-4/72 // European Court Reports. – 1972. – P. 1219.
5. Čapeta T. Judicial Process in The European Union / Т. Čapeta [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/5_Intro_and_Questions.doc.
6. Grimaldi v. Fonds des Maladies Professionnelles : case № 322/88 // European Court Reports. – 1989. – P. 4407.
7. Giordano Frecassetti v Amministrazione delle finanze dello Stato : case № 113/75 // European Court Reports. – 1976. – P. 983.
8. Carl Schlüter v Hauptzollamt Lörrach : case № 9/73 // European Court Reports. – 1973. – P. 1135.
9. Society of the Protection of the Unborn Children Ireland Ltd v Grogan : case № 159/90 // European Court Reports. – 1991. – P. I-4685.
10. Sevince : case № C-192/89 // European Court Reports. – 1990. – P. I-3461.
11. Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Società Petrolifera Italiana SpA (SPI) and SpA Michelin Italiana (SAMI) : case № 269/81 // European Court Reports. – 1983. – P. 801.
12. Holdgaard R. External Relations Law of the European Community – Legal Reasoning and Legal Discourses / R. Holdgaard // Kluwer Law International. – 2008. – P. 205.
13. Broberg M. The Preliminary Reference Procedure and Questions of International and National Law / M. Broberg // Yearbook of European Law. – 2009. – P. 28.
14. Herme's : case № C-53/96 // European Court Reports. – 1998. – P. I-3603.
15. Dior : case № C-300/98, case № C-392/98 // European Court Reports. – 2000. – P. I-11307.
16. Deutsche Shell : case № C-188/91 // European Court Reports. – 1993. – P. I-363.
17. Holdgaard R. Principles of Reception of International Law in Community Law / R. Holdgaard // Yearbook of European Law. – 2006. – Vol. 25(1). – P. 263.
18. Анакіна Т. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Т. Анакіна ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 230 с.